

DESCRIPTIO SACRI CASINI MONTIS.

(MABILL. *Annal. Bened.*, t. II.)

Mons Casinus in duos scinditur vertices, ceu geminos montes : unum eminentiorem ad Septentrionem, cui Cairns vocabulum, ubi nulla aedificia; alterum paulo depressiorem, Casium dictum, in quo visum est. Ad hunc montem ad tria fere millia per sinuosos tramites patet ascensus. Ubi ad primam portam perveneris, occurrit subobscurus fornix, ex quo quadraginta gradibus ascenditur ad primam aream, quadratis stratam lapidibus, porticibusque ornatam. Inde in basilicæ atrium, columnis et stultis insigne, per totidem fere gradus, ac demum in ipsam basilicam subitur. In hac quadriporticu exstant statuæ summorum pontificum et episcoporum, e Casinate monasterio eductorum; tum ex una parte ecclesiastici, ex alia sæculares benefactores. Ad portam ecclesiæ uterque parens sancti Benedicti exhibetur cum columna ex lapide serpentino, cui impositum fuisse tradunt Apollinis simulacrum quod comminuit beatissimus pater. Ecclesia, ut in loco angusto, ampla et eximia; cujus bipalentes portæ majoris valvæ ex ære, in quibus universas Casinatum possessiones Desiderius abbas, is qui postea Victor III dictus est, litteris argenteis describi curavit. Ex utroque navis latere octo sunt omnino sacella cum suis convexis hemisphæris. Choris navi supereminet pone majus altare, ab Alexandro II consecratum. Hinc Vidi Feramoscæ, inde Petri Me-

A monasterium positum est. Sed quoniam hujus montis fastigium angustius erat, quam ut omnes regulares ædes posset capere, monasterium totum in triplici planitie triplicique concameratione constituere dicei mausolea. Sub principe ara et choro jacet crypta cum ara sancti Benedicti, duabusque aliis, sancto Placido et sancto Mauro nuncupatis. Ibidem sella pertusa ex porphyritide visitur, forte balnearia, cujus generis sellam veteres *sotium* appellabant. Ad dextram ecclesiæ, qua meridiem spectat, consistunt regulares ædes; capitulum cum adjuncta bibliotheca, atrium seu claustrum, eique adhærens refectorium: dormitoria, ædes abbatis et hospitem nobilium, desinentes in turrim, eam ipsam, ut creditur, quam sanctus Benedictus inhabitavit, insigni oratorio et picturis exquisitissimis ornatam. Ad frontem ecclesiæ exstat dormitorium novitorium: cui adhæret Sanctæ Annæ ædicula, in qua monachorum conditorium est. Ad sinistram ecclesiæ partem habetur vetus sancti Martini ædicula, in qua sepeliuntur pauperes peregrini, quorum hospitium et nosocomium ex eadem parte ad primum atrium conspiciuntur. Hæc de recentiori monasterii statu. Ad radices montis situm est oppidum sancti Germani cum altero monasterio et palatio abbatiali; nec multum procul antiqua Casini civitas cum reliquiis veteris amphitheatri.

ANNO DOMINI MCXXXIX-MCXLII

FALCONIS BENEVENTANI CHRONICON

(MURATORI, *Rerum Italicarum scriptores*, tom. V, p. 179. Mediolani 1723.)

ANTONII CARACCIOLI PRÆFATIO.

Falco notarius et sacri palatii scriba fuit, atque ab Innocentio II. P. M. ob fidei constantiam, qua pontificias partes in maximis illis turbis tutatus fuerat, judex suæ patriæ renuntiatus est. Hoc vero Chronico, quod ab anno 1102 ad 1140 producit, res sui temporis, easque præcipue quæ Beneventi contigerunt, adeo fuse et accurate describit, ut tibi, lector non legere, sed præsens esse videaris. Et nisi te

C stylus, barbarie horridus, arceat, cætera abs te laudatum iri Falconem, nullus dubito. Baronio sane, et Gordonio is placuisse videtur: quippe qui et calamo exceptum habuerint, et non semel ille in Annalibus, iste in Operis chronologici posteriore tomo citaverint. Hoc igitur et tu, sudiose lector, nunc primum aspiciente lucem, per me fruire et vale.

MONITUM CAMILLI PEREGRINI.

Incultus, et semi quamvis barbarus, qui nunc recensendus mihi superest antiquus chronologus Falco, nostratum nihilominus historicorum mediæ ætatis ob fidelem, nec prorsus ineptam diligentiam facile princeps, munere, ut ipse de se tradit ad an. 1133 et 1157 Notarius et scriba sacri Beneventani palatii, tandemque sua in eadem patria urbe judex, Chronicon, quod nunc principio et fine mutilum habetur, exorsus ab anno mihi quandoque est visus 1077, in quo Beneventanorum principum Langobardorum, deficiente in Landulfo VI successione regi

D ea civitas cœpit a Romano pontifice per præfectos, vulgo tunc dictos *Rectores*: post cujus principis obitum (inquit anonymus Sanctæ Sophiæ part. III num. 15) *recta est civitas per Romanam Ecclesiam*; namque in ejus demum devenerat potestatem ex causa exposita ab Ostiensi lib. II, cap. 83, mihi que ad Anonymum Cassin. ad an. 1051 cursim delibata. At cur ita putarem, in causa erat ipsius Falconis acephalus textus; qui ante omnia sermone abrupto præfert Beneventanos fere centum viros tum nobiles, tum honesto loco natos, quos *bonos homines ipse*

auctor appellat, Romam adiisse, ac papam, sed frustra, esse deprecatos, ut *pastorem electum corroborare*, hoc est suo assensu robur ei, et potestatem dare *designaretur*; quibus verbis de electo aliquo archiepiscopi opo a Beneventano populo, ac juxta sacros canones a summo pontifice confirmando, sermo ibi fieri videbatur; quod præfato anno 1077 contigisse conjiciabatur; quoniam in eodem Chronico proxime post dicta, ad annum scilicet 1107, notatur obitus Beneventani archiepiscopi Rossidi, cui imputantur anni xxxi, menses 2, dies 20, indeque constare poterat electionem a Romano pontifice improbatam præcedere oportuisse præfati Rossidi sublimationem; qua ratione Falco suam describere historiam ab exordio novi archiepiscopi, simulque novi pontificii regimini convenientissime suscepisset; quam nunc habemus ingenti litu ad annum usque 1103 fatiscentem. Rem, tamen aliter se haberi postmodum judicavi; nimirum cum advertissem Petrum episcopum Portuensem, qui Beneventi tunc præsens, ut idem auctor perhibet, Beneventanos in seditionem ob passam a papa repulsam versos, eorumque arma vix effugerat, ad remotiora illa tempore minime referri posse, quibus Portuensem episcopatum haud ipse obtinebat, qui ad eam dignitatem longe post electus fuit a Paschali II, sed Joannes: opinionem itaque abieci, saniorique consilio sum persuasus, Beneventanos pastorem quidem, sed sæculari, non autem ecclesiastica potestate prædicatum, a papa confirmatum petiisse, quem usitatori vocabulo appellabant rectorem; idque a Falcone metipso simul exponi, non dubitavi: quandoquidem Portuensis ille episcopus non multos post die, in gratiam rediens cum Beneventanis, ex eorumdem petitione (verba sunt Falconis) *oravit Dominum papam, ut rectorem mitteret, qui Rossemannum monachum rectorem iterato constituit*: nimirum restituit, ut reor, quem Beneventani suscipere recusant, unde processerat seditio; sicque his ea omnis ac jurgium conquievit. Verum enimvero de his cum ista statuiam, haud tamen negaverim, rectorem a Beneventanis electum dignitate episcopum existisse: namque ejus fautores demonstrabat Falco, dicens, civile bellum *incohatum, eo quod pars episcopi in campaniis* (Ecclesie cathedralis) *ascendens, palatium Dacomarii* (in inferiori urbis locum situm ad occidentem liberianum, vulgo nunc dictum *la Commare*) *in quo episcopus ille* (Portuensis) *morabatur, fortiter expugnabat*. Rector itaque ille a Beneventanis expellatus, dignitate episcopus fuit, idemque nomine appellatus *Riso*, ut idem exponit auctor. Qui, inquit, *ex parte Risone* (vilebantur, arma, et belli apparatus super campani imposuerunt. Quocirca rector a papa iterato institutus cum fuerit monachus, observareque etiam in Falcone possimus, eisdem urbis sæpius demandatam fuisse curam viris cardinalibus, atque in anno 1120, Rossemannum diaconum præfati Rossemanni filium ordinatum rectorem a Calixto secundo, nulla jam de episcopo Risone tunc electo a Beneventano populo reliqua nobis esse poterit dubitatio. Haud igitur Falco, ut olim opinabar, Beneventanam historiam conjunctarum etiam rerum casus complectentem, ab excessu Beneventani principis Landolfi sexti, atque ab anno 1077, sed ex recentioribus est eam initis auspicatus. Illa autem, nisi mea me iterum destituit conjectura, ea ipsa arbitror, quæ pontificatus Paschalis secundi primordia etiam finire, presentemque Falconis textum uno, aut altero anno vix antecedit; electus namque fuit Paschalis, Urbani secundi successor, mense Augusti, anno 1099, qui in anno 1102, *indictione x*, ut perhibet Romualdus Salernitanus in Chronico, *simul cum Apuliæ duce Rogerio obsedit Beneventum maximo cum exercitu: nec desistit, donec eo, qui in eadem civitate principabatur, expulso, cepit ipsam civitatem*. Hos itaque suorum Beneventanorum casus adeo memorandos videri ne poterit

A Falco prætermisisset, qui eorundem historiam per annos proxime subsequentes describendam suscepisset? quique aliam opportuniorem scriptitandi occasionem nec seligere quidem valuisset? Quod nullo verisimili argumento inficiari cum possimus, consequens quoque est, ut crelamus, una cum iis ab eo expositum, quis ille, Romualdo innominatus, fuerit princeps, atque quo pacto, et anno, Beneventanum obtinuerit principatum. At Falconis frustrata hæc vota haud prorsus irrita remanebunt; cujus defectus ex præfati auctoris narratione, exque Petri Diaconi dictis suppleri utcumque poterit; qui in Auctario ad Ostiens lib. iv, cap. 19, meminit cujusdam oblationis, quam circa annum 1098 fecerat B. Benedicto, ac Monasterio Casinensi *Anso rector Beneventani principatus ad fidelitatem Romanæ Ecclesie, et nobiles viri fratres sui Daferius, et Aemulfus, Joannes et Bernardus, Petrus et Alfannus, et Luitprandus, filii domni Dacomarii Beneventani præsidis*. Hic autem rector Anso in ipso diplomate ejusce donationis, seu præcepto, cujus antigraphum exstat in Registro ejusdem Petri pag. 283, non *Rector*, sed nuncupatur *Princeps*, quo etiam nomine est eidem auctori ibidem dictus pag. 32, a tergo, ubi recitatis litteris quas Urbanus II, Benevento rediens Romam, dedit *carissimo filio A. Beneventanorum Domino* (sic ibi) *apud Ceperanum 5 Non. Novembria*, eidem præcipiens, ut monachorum Casinensium jura super possessione Ecclesie Sanctæ Sophiæ ejusdem urbis sæpius examinata recognosceret, hæc notulam subjecit. *Sequenti anno*, inquit, *papa defunctus est* (sic licet in an. 1099), *Anso post biennium perdidit principatum* (in an. 1101 quod Romualdus actum dicit anno sequenti) *et negotium istud propter mansit infectum*. Ista itaque gesta haud dubie initio sui Chronici fusius Falco exposuerat; quorum ordinem poterit nunc quisque pro arbitrio, ut verisimilium judicabit, conjectari. Verumtamen de meo hoc unum proferam, videri hunc Ansonem, sive Anzonem, ex rectore, ut eum nuncupat Petrus Diaconus in laudato Auctario, nomen principis, atque dominum Beneventi, qua dissimulante, qua annuente papa Urbano II usurpasse; qui illum non principem, sed *Beneventanorum dominum* in præfata epistola appellavit, idque a successore ejus Paschali nullo pacto fuisse toleratum: ex diuturniori enim ejusmodi rectoratus magistratu, quem Ansonis quoque pater Dacomarius, vir sane magno nominis, pridem obtinuerat, proclive ei fuerat receptam longissimo annorum curriculo in ea urbe, subinde civibus acceptissimam, concupiscere, et demum adipisci dignitatem. At Falconis historiam pari propemodum fallacia, qua rebar eam ductam ab anno 1077 et ab exordio archiepiscopatus Rossidi, productam ad Guarnundi Beneventani etiam archiepiscopi initia, et ad annum 1142 in ejusdem gratiam ab auctore suo elucubratam, sum quandoque opinatus, quæ quidem nullo congruo fine in anno nunc subsistit 1140. Meque mihi arridebat conjectura, quod ex Baronii observatione ad an. 1113, Falconem crederem, in eadem *Beneventana Ecclesia clericatus munere fuisse*; qui eoque in Opere ad annum 1124, Ecclesiasticum alloqui videbatur virum atque in dignitate etiam constitutum, eum honorifico vocabulo paternitatis compellans, inquit enim: *De miraculis autem, quæ ob prædicatione patris nostri Barbati merita, honoremque Jesus Christus humani generis amator nobis omnibus aspicientibus ostendere dignatus est, licet sermone inculto paternitate vestræ explicabo*. Et ad an. 1118: *De guerra*, inquit, *Jordanis comitis supra memorati, si vestra placuerit charitati, et comitis Rainulphi, aliquod succincte narro*, parique ratione ad an. 1137 sic habet: *Aliud quoque non legendum silentio fraternitatis vestræ explicabo*. Atqui iis sane titulis, eaque dicendi forma haud decorum alicquem certum virum, sed quemlibet lectorem modeste et humaniter compellasse, cen-

gendus est: quippe ad an. 1114, id quam clarissime innuit, cum inquit: *Sed si lectoris charitati asperum non videbitur, quos post illatam excommunicationem actum Beneventi sit, non praterendum exarabo.* Et hanc itaque males nam, sicut antecedentem, abjeci opinionem, de quo quid nunc statum nil prorsus habeo. Ipse autem Falco cur reputatus a Baronio fuerit clericali militiae mancipatus, non equidem assequor; quem constat, ex laicali munere notarii, et scribae sacri Beneventani palatii, ut initio dixi, in iudicem Beneventanum ascitum: namque desitis principibus, curia Beneventana adhuc dici perseveravit *sacrum palatium*, ut ante annos tercentum princeps Arichis instituerat, ac pleraque palatina officia vel re vel saltem nomine tenus remanserant, ut comes palatii: de quo idem luculentus testis est Falco ad an. 1114 et 1137. Cum autem ille se civitatis iudicem in anno 1133, ex consilio rectoris, et cardinalis Girardi, Rolpotonis comestabuli, aliorumque sapientum civium factum, electumque profuit, perque apostolicum Innocentii II privilegium deinde confirmatum dicit, haud praeiorem definiendis litibus constitutum, sed in decurionum, sive dicarum senatorum album credas relatum, qui per ea tempora perisque in locis *iudices* appellabantur, unde etiam nunc non ille Capuae forum servat antiquum ab ejusmodi iudicibus acceptum nomen. Et Beneventanorum quidem plurimorum iudicum frequens apud Falconem cum sit mentio, quos saepe sapientibus viris conjungi, saepe etiam ipsos absolute vocat sapientes: eorum tamen munus, quamvis fortasse circa iudicia quoque versabatur, ut Cajetæ olim observatum constat, cæteras nihilominus publicas contemplantur functiones; pontificemque Callixtum II, in an. 1120 Beneventani solemnibus pompis in suam urbem excipientes, *pedes ejus, et habenas equorum quatuor a Ponte Leproso usque ad Portum S. Laurentii* (qua ab eo latere urbs aditur) ducebant: *deinde quatuor alii usque ad episcopium; ab episcopo autem quatuor iudices Joannes, Persicus....* (deficit iudicis nomen, qui tertio descriptus fuerat loco) *et Landulphus usque ad sacrum Beneventanum palatium detulerunt.* Et in anno pariter 1137: *Judices Beneventanæ civitatis cum alium civibus regem Rogerium adeuntes, ad Anacleti fidelitatem, et ipsius regis amorem civitatem submitunt Beneventanam.* Ad ejusmodi igitur iudicum ordinem, dicendum est, Falconem ex notario fuisse evectum: pari ferme ratione ac vir nomine Salernus ex medico iudex Salernitanæ urbis legitur apud Hugonem Falcandum institutus, qui nihilominus medendi exercitia non deseruit. Et sane qui regendis civitatibus sua tunc ferebant suffragia, et præcipuum ordinem, ut olim decuriones in coloniis, Romæ vero senatores, constitutebant, iudicum nomine passim appellabantur; nam rex Guilielmus II una cum matre sua Marga-

rita litteras dans *Andræ Stratigoto, et iudicibus, et universo populo Messani*, quas recitat idem Falcandus, universam urbem Messanam compellasse videtur: eodem pacto ac si antiquiori ritu dixisset, *Ordini, et populo Messanensi.* Eandemque formulam non alia mente pridem usurpavit pontifex Joannes VIII, cum epistolam scriberet: *Omnibus eximii iudicibus, et universo populo Neapolitano*, quæ inter ejus Decretales notatur num. 67, et simul in epist. 203, Landulfum assereret, *omnium Dei sacerdotum, et iudicum, seu totius Capuanæ plebis voto, parique consensu*, fuisse electum ejusdem urbis episcopum (stat seu hoc loco conjunctive pro et, acceptione non infrequenti, ut opportuniore occasione exponam). Quorum quidem iudicum ordinem ex solis viris patritiis constitisse, idem indicat Pontifex epist. 203, de eodem electo episcopo ad Guaiferium Salerni principem scribens, ac *nobilium* appellans *catervam*, quos in antecedenti iudices nuncupaverat. Hi tamen peculiari consuetudine tum Neapoli, tum Cajetæ, tum quoque Pisis, sed dispari nonnihil observatione, non loco apte exponenda, dicti fuere *consules*, unde nostro Falconi ad an. 1134, *Alzopardus et Cunis consules Pisanorum*, neque Neapolitanis consilibus aliis relata, sed non huic fini, nec modo succurrit quam bene exposita, obvia sunt exempla, quæ nunc repetere non est opus. Haud tamen omittem, his dici Anastasio Bibl. in Adriano *iudices cleri, et iudices militiae*, qui eidem ibi nominantur *primates Ecclesie*, et in Stephano II, *optimates militiae*: utrumque nimirum Romanam universi populi ordinem, hoc est ecclesiasticum, et laicalem, cleri, et militiae vocabulis denotans. Quos quidem optimates ab præfeto Adriano obviam missos credam Carolo magno Romanam adventanti, cum *direxit in ejus occursum*, ut idem loquitur, *universos iudices ad fere triginta milia a Romano urbe*; cujus itineris spatium ad numerum iudicum retulisse videtur parum lectio attentus Platina, legendumque iudicasse, *tria milia*: qui tæc sic devitans immodicum certum iudicum, vocatos censuit hoc nomine eos, qui *nequaquam sordiditia artibus impliciti essent*, sed acceptione nunquam omnino observata. Deque his ipsis iudicibus, sive optimatus militiae, id est laicalis populi Romani, capto Petrus Diaconus in Auctar. ad Ostiens. lib. iv, cap. 37, qui eos a dignitatibus, muneribusque appellat, *bajulos, cereostatarios* (sic ibi legendum; non, *cereosarios*), *stauroferos, aquiliferos, leoniferos, lupiferos, candidatos, defensores et stratores.* Ex quibus intelligere erit, iudices non semper ad iudicia referendos esse, nostrumque simul Falconem haud ecclesiasticorum iudicum consortio fuisse aggregatum, qui non *cleri, sed civitatis* se iudicem affirmat institutum. *Sed* in his diutius jam non moror?

FALCONIS BENEVENTANI CHRONICON.

JULIUS DE SYNDICIS, BENEVENTANUS, LECTORI.

Pervenit in manus nostras, lector dulcissime, libellus quidam, cujus auctor notarius Falco, scriba sacri palatii appellabatur: in quo historiae multæ totius regni Neapolitani scriptæ sunt; præcipue tamen Beneventanorum gesta inter se, uti civilia bella, ac etiam contra externos Normandos, ut est videre ibidem. At quia corrosioni, et litterarum obscuritati, successione longi temporis videbatur proximus, ut apparet ex defectu sui principii et sui finis, utrinque enim paginae duæ evulsæ et deperditæ sunt, propterea ne tantum opus, et auctoris labor in nullam memoriam deveniant, exemplandi onus suscepi; commutando